Yaklaşık dört yüz yıl önce, Avrupalılar Merkez'i atlayıp, doğrudan Doğu'ya emperyalist saldırıda bulunmanın yolunu bulmuşlar. Ancak, bu, dünyayı yuvarlaklaştırmış.

Helen saldırısıyla merkezleşmeye çalışan Batı'nın, Helenizmin merkezileşmesi ile hayali olarak yerleştiği merkezden gerçek yerine dönmesinden sonra, Roma saldırısı ikinci merkezleşme girişimiymiş, sonu da Helen saldırısıyla aynı olmuş, Rumluk merkezileşmiş. Rumluğun merkezileşmesi, Hiristiyanlığın tüm dünyaya yayılmasıyla olmuş. Dört ve beşinci yüzyıllarda dünyanın merkezinde toplanan konsüller, Hiristiyanlığın, her yana, uyum içinde farklılaşarak, yayılmasının olanağını sağlamış. Afrika'da yalnızca Güney Akdeniz'le sınırlı kalmayıp, Afrika'nın içlerine işlemeye başlamış. Asya'da Doğu Kilisesi Çin'in sınırına kadar hızla yayılmış. Ortodoks Kilisesi Roma'nın hemen hemen her yerinde benimsenmiş. Hemen hemen her yerinde çünkü Avrupa yine huzursuzluk kaynağı olmuş ve merkezleşme girişimini, dünyanın merkezinin iki ayağı üzerinde duran Doğu Roma'yı etkisine almaya çalışarak sürdürmüş. Böylece, Batı Kilisesi'yle barışçı olma niteliğini yitirip uyuma kapalı, tutucu nitelik kazanmanın yanı sıra servet biriktiren bir kuruma dönüşmüş olan Hiristiyanlık, Dünya dini olmaktan çıkmaya başlamış. Barışçı, açık, gelişimci ve servet biriktiren iktidarlı bir kurum tarafından temsili temel öğretileriyle çelişen İslam kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ki bu Avrupa'nın kıyılık köşeliğini en bariz biçimde ortaya çıkarmış.

Kenara itilmişliğin alenileşmesiyle, Avrupa'yı merkezleştirme saplantısı Haçlı seferleri refleksine yol açmış. Haçlı seferleri (geride Helenizm ve Rumluk olarak adını bırakan diğer iki saldırıdan farklı olarak) geride esamesini bile bırakamamış; üstelik, (Asya'dan gelen, İslama dayalı yaşama ve düşünme tarzıyla bütünleşen, sanayisi, tarımı, ticaretiyle) gelişkin bir kültüre haiz olan göçer konarlar tarafından Batı Rumeli'nden bizzat Avrupa'nın içlerine doğru geriletilmiş. Avrupa bu göçer konarları kendileri gibi saldırgan adletmiş, kendilerinin bizzat yaptıkları ve iğrenç buldukları ne kadar sapkınlıkları varsa bunlara yakıştırmış. Halbuki, 400 hanelik bir aşiretin, Rumeli'ne geldikten sonraki ikinci nesli nasıl olup da, gücü dillere destan Bizans İmparatoru'nu kendi vasalı yapıp, yanında yıllarca gezdirmiş? Kaba kuvvetle mi? Birkaç nesil sonra, Bizans İmparatorluğu'nun tümünü nasıl teslim almış? Kaba kuvvetle mi? Dilin kemiği mi var, kimler neler derler: Kendisine «zalim,» denmesini

istemeyenler, «zalim» diyecekleri bastırmak için, kaçınılmaz olarak zülmetmek zorunda kalırlar. Evet, kaba kuvvetle mi, yoksa hep barışa niyetlenerek mi, kıyıdaki köşedekiler «zalim,» demesinler diye zulüm etmeye kalkışmadan mı?

Yaklaşık dört yüz yıl önce, Avrupalılar Merkez'i atlayıp, doğrudan Doğu'ya emperyalist saldırıda bulunmanın yolunu bulmuşlar. Ancak, bu, dünyayı yuvarlaklaştırmış. Artık Batı ile Doğu'nun arasındaki merkez ikileşmiş: Biri bildik karadan bağlanılan berri merkez, biri de denizden bağlanılan bahri merkez. Bahri merkez, anglosaksonların kontrolündeymiş. Bunlar, Batı Kilisesi'yle bağını koparıp merkezliğe (çağdaşlığa, barışçılığa, açıklığa, gelişimciliğe) doğru evrinmeye başlamışken, Batılılıklarını da korumaya çalışırlarmış. Bu merkezileşme ve Batılı kalma arasındaki içsel gerilim, hala sürüp gidermiş gibi olan gel gitlere neden olmuş.

Türkali Mah., Beşiktaş